

Textos para a crise da Restauración, a desarticulación do sistema canovista.

Doc. 1.- Balance oficial de mortos na Guerra de Cuba (1898)

<i>Na guerra</i>	<i>1 xeneral</i>	<i>60 oficiais</i>	<i>1.314 soldados</i>
<i>Por feridas</i>	<i>1 xeneral</i>	<i>81 oficiais</i>	<i>704 soldados</i>
<i>Por febre amarela</i>	–	<i>313 oficiais</i>	<i>13.000 soldados</i>
<i>Por outras enfermidades</i>	–	<i>127 oficiais</i>	<i>40.000 soldados</i>
<i>Na travesía de regreso</i>	–	–	<i>60 soldados</i>
<i>TOTAL</i>	<i>2 xenerais</i>	<i>581 oficiais</i>	<i>55.078 soldados</i>

Doc. 2.-: Oligarquía e caciquismo (Joaquín Costa, 1901):

“Non é a nosa forma de goberno un réxime parlamentario, viciado por corruptelas e abusos, segundo é uso entender, senón, ao contrario, un réxime oligárquico, servido, que non moderado, por institucións aparentemente parlamentarias. Ou, dito doutro xeito, non é o réxime parlamentario a regra, e excepción dela os vicios e as corruptelas denunciadas na prensa e no Parlamento mesmo durante sesenta anos; ao revés, iso que chamamos desviacións e corruptelas constitúen o réxime, son as mesma regra...”

Doc. 4.-Artigo publicado na revista El Ejército Español en 1905:

“Aos separatistas cataláns dilles que xa rematou a época das contemplacións; que de hoxe en diante non se poderá berrar „¡Morra España!“ sen que quen o berre saiba que é perigosísimo o berralo.

Aos gobernos dilles que tamén pasou a época en que poidan amosárense débiles; que é preciso arrincar de raíz a semente separatista custe o que custe. E ás Cortes dilles así mesmo que se por imprevisión dos lexisladores non hai leis contra o separatismo, as fagan axiña, porque entrementes o Exército aplicará a lei suprema, a que dita o seu inquebrantable amor a España unha e intanxible”.

Doc 5. Proclama do Comité de folga de 1909

Cosniderando que a guerra é unha consecuencia final do réxime de produción capitalista. Considerando, ademais que, dado o sistema español de recrutamento do exército, só os obreiros fan a guerra que os burgueses declaran. A asemblea protesta enerxicamente:

1. Contra a acción do Goberno español en Marrocos
2. Contra os procedementos de certas damas da aristocracia que insultaron a dor dos reservistas, das súas mulleres e dos seus fillos...

Chama á clase obreira a concentrar todas as forzas, por se houbera que declarar a folga xeral para obrigar ao Goberno a respectar os dereitos que teñen os marroquís a conservar intacta a independencia da súa patria.

Doc. 4.-A UGT e a CNT convocan unitariamente a folga xeral en agosto de 1917:

“Pedimos a constitución dun Goberno Provisional que asuma os poderes executivo e moderador, e prepare, previas as modificacións imprescindibles nunha lexislación viciada, a celebración de eleccións sinceras, dunhas Cortes Constituíntes que aborden en plena liberdade os problemas fundamentais da constitución política do país. Mentres non se acade ese obxectivo, a organización obreira está absolutamente decidida a manter a súa actitude de folga. Cidadáns: non somos instrumentos de desorde, como na súa impudicia nos chaman

con frecuencia os gobernantes que padecemos. Aceptamos unha misión de sacrificio polo ben de todos, pola salvación do pobo español, e solicitamos o voso concurso. ¡Viva España!”

Textos para a crise de 1917, os gobernos de concentración e a guerra de Marrocos.

Doc. 2.-A UGT e a CNT convocan unitariamente a folga xeral en agosto de 1917:

“Pedimos a constitución dun Goberno Provisional que asuma os poderes executivo e moderador, e prepare, previas as modificacións imprescindibles nunha lexislación viciada, a celebración de eleccións sinceras, dunhas Cortes Constituíntes que aborden en plena liberdade os problemas fundamentais da constitución política do país. Mentres non se acade ese obxectivo, a organización obreira está absolutamente decidida a manter a súa actitude de folga. Cidadáns: non somos instrumentos de desorde, como na súa impudicia nos chaman con frecuencia os gobernantes que padecemos. Aceptamos unha misión de sacrificio polo ben de todos, pola salvación do pobo español, e solicitamos o voso concurso. ¡Viva España!”

Doc. 3.-: Comunicado da Asemblea de Parlamentarios de Cataluña (asinado entre outros por Lerroux e Cambó, 1917):

“Os representantes en Cortes de Cataluña, ante a gravidade e transcendencia dos momentos actuais, sen quebranto das súas particulares conviccións políticas que integramente manteñen, coinciden en afirmar:

A.-Que é vontade xeral de Cataluña a obtención dun réxime de ampla autonomía

B.-Que é de gran conveniencia para España transformar a organización do Estado baseándoa nun réxime de autonomías que, adaptando a súa estrutura á realidade da vida española, aumente a súa cohesión orgánica e facilite o libre desenvolvemento das súas enerxías colectivas.

E en adoptar os seguintes acordos:

1º Pedir ao Goberno a inmediata reunión das Cortes para que as mesmas, en funcións de constituíntes, deliberen e resolvan sobre a organización do Estado e a autonomía dos Municipios e dean solución inmediata ao problema militar e aos que as circunstancias actuais suscitan con presa inaprazable para a vida económica de España.

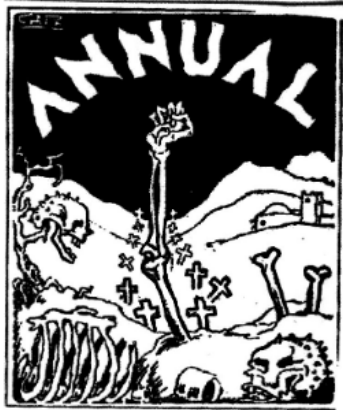
2º Comunicar o anterior acordo ao Goberno, e, en caso de non obter a inmediata convocatoria das Cortes, convidar a todos os senadores e deputados españois para que concorran a unha Asemblea extraoficial que se delibere sobre os extremos consignados no acordo anterior, e cuxa primeira reunión tería lugar nesta cidade o día 19 do corrente”.

Doc. 4.-O desprestixio de Afonso XIII nos anos 20, reflectido nas memorias de Arturo Barea (A Forxa dun rebelde)

:“Toda a porcallada do “Narigón”[alcume do Rei Alfonse XIII] está agora saíndo a relucir: os millóns que [lle pagaron] para abrir as casas de xogo, o Palacio de Xeo e o Casino de San Sebastián, (...). Está nas minas do Rif (...) e no abastecemento de camiións para o exército (...); e aínda por riba de todo, a lea de Marrocos (...): Unha historia sucia, porque resulta que é el o responsable do desastre. Escribiulle a Silvestre, ás agachadas de Berenguer, e díxolle que seguise adiante. Din ata que, cando Annual acababa de ser conquistado, lle mandou un telegrama a Silvestre (...) e cando se lle falou da catástrofe e dos miles de mortos que había, dixo: “A carne de galiña é barata”. Claro é que todos os reaccionarios estano defendendo nas Cortes, pero os republicanos e os socialistas están pegando duro. Ademais, hai outra cousa: agora que están mandando forzas expedicionarias e todos os Fulanos que escaparon co

seu diñeiro de ir a Marrocos teñen que ir, aínda que non queiran, moitos dos liberais queren que se depure a cousa. Séntalles como un tiro que teñan que perder os seus cartiños e se a man vén, os fillos. De todas as maneiras, unha cousa é certa: vai haber un proceso (...). Un proceso para establecer a responsabilidade do que pasou en África. Os xenerais están querebentan de rabia. Ata ameazaron cun pronunciamento como nos tempos de Isabel.

Doc. 3.-Viñeta alusiva ao desastre de Annual (1921):

Doc. 4.-A inestabilidade dos gobernos entre 1917 e 1922:

ANO	TOMA POSESIÓN	CARÁCTER POLÍTICO
1917	19 abril	Concentración liberal
1917	11 xuño	Conservador
1917	3 novembro	Concentración liberal
1918	22 marzo	Concentración nacional
1918	9 novembro	Concentración liberal
1918	5 decembro	Liberal
1919	15 abril	Conservador
1919	20 xullo	Conservador
1919	12 decembro	Concentración
1920	5 maio	Conservador
1921	8 marzo	Interino

Textos para a ditadura de Primo de Rivera (golpe de estado e etapas: delimitación temporal e características principais).

Doc. 1.-En setembro de 1923, o xeneral Primo de Rivera xustifica así o seu golpe de Estado, aprobado pola Coroa:

“Espanóis: Chegou para nós o momento máis temido que esperado (...) de atender o clamoroso requirimento de cantos amando á Patria non ven para ela outra salvación que liberala dos profesionais da política, dos homes que por unha ou outra razón nos ofrecen o cadro de desventuras e inmoralidades que comezaron o ano 98 e ameazan a España cun próximo fin trágico e deshonoroso. A mesta rede da política de concupiscencias colleu nas súas mallas, secuestrándoa, ata a vontade real (...). Pois ben, agora irnos recabar tódalas responsabilidades e gobernar nós ou homes civís da nosa moral e doutrina. Non temos que xustificar o noso acto, que o pobo san demanda e impón. Asasinatos (...), atracos, depreciación da moeda (...), rastreiras intrigas políticas tomando por pretexto a traxedia de Marrocos (...), precaria e ruínosa a produción agrícola e industrial, impune propaganda comunista, impiedade e incultura, xustiza influída pola política, descarada propaganda separatista (...). Non vimos chorar mágoas e vergoñas, senón poñerlles pronto radical remedio, para o que requirimos o concurso de tódolos bos cidadáns”.

Doc. 2.-Proposta de Primo de Rivera a Alfonso XIII para substituír o Directorio Militar por un Directorio Civil (1925):

“En suma, señor, para expoñer o meu pensamento clara e sinceramente, o que propoño a V. M. é a substitución dunha ditadura militar por outra civil e de organización máis axeitada, pero non menos vigorosa. E permítome propoñelo así, recollendo a arela popular, que só teme do cambio de goberno que se debiliten os resortes do mando que foron carácter do Directorio militar, cuxa vida, como xenuína representación do exército e da mariña, que tan patrioticamente ofreceron o prestixio dos seus nomes corporativos a este arriscado labor, non debe levarse a momento de desgaste ou de quebranto; nin tampouco debe subtraerse por máis tempo ao país, na súa representación civil, que é a axeitada e tan manifestamente está da nosa parte, a participación e a responsabilidade na obra de reconstituílo e reeducalo administrativa e politicamente”.

Doc. 3.-José Calvo Sotelo, na súa obra Mis servicios a España (1931), expón e defende as que foran liñas mestras da actuación económica da ditadura:

“As ditaduras propenden fatalmente ao intervencionismo. O seu omnímodo poder é incompatible coa inhibición (...). O intervencionismo de Primo de Rivera abrangueu a agricultura, a industria, o mesmo comercio (...). Primo de Rivera profesou un entusiasta nacionalismo económico que eu compartín co máis caloroso fervor. Pero o noso nacionalismo mantívose dentro de correctísimos límites. A xuízo do xeneral, España debía nacionalizar unicamente: a) as industrias para as que a primeira materia se obtén no noso territorio; b) as que dentro do ámbito nacional de consumo poden achar mercado suficiente de vida; c) as indispensables para asegurar a nosa independencia política nacional”.

Doc. 4.-Incremento da produción en España en diversos sectores, 1922-1930:

	1922	1930
Mineira e industrial (base 1906/13=100)	84,7	144
Enerxía eléctrica (millóns de Kw.)	1.040	2.609
Aceiro (toneladas)	326.136	953.673
Cemento (toneladas)	729.035	1.820.011

Doc. 5.-Rematada a ditadura, Ángel Ossorio, que sería deputado nas Cortes republicanas, axuíza así a situación de España:

“E despois de seis anos longos de Ditadura, ¿que queda en España? (...). Roto o Exército con múltiples sublevacións sucesivas (...); rota a Universidade, coas aulas pechadas (...); rota a Facenda, coa moeda derrubada (...); rota a Xustiza (...). Todas as forzas lexítimas, rotas; pero, en troques, intactas todas as forzas nocivas (...): o caciquismo en pé, as súas falanxes unidas; o sindicalismo revolucionario, latente e previsto; os extremismos nacionalistas, máis esaxerados que antes; nin un só dos elementos da patoloxía nacional quedaron suprimidos ou atenuados”.

Textos para o establecemento da II República (forzas políticas e constitución de 1931).

O Pacto de San Sebastián

Aberta a sesión [17-8-1930], Carrasco Formiguera presentou sen disimulo o preito catalán na seguinte forma:

- «A nós, os cataláns, non nos interesa esta reunión se, previamente, non se acepta que a chegada da República entraña a máis absoluta autonomía para Cataluña. A partir do nacemento do novo réxime, Cataluña esixe o seu dereito á autodeterminación e darase a si mesma o réxime que lle conveña».

A este desatino, sucedeu un silencio xeral e penoso. (...) O que sostivemos os non cataláns, e o que en definitiva prevaleceu co voto unánime, é dicir, incluso co dos cataláns, foi que a república non podía contraer máis compromiso previo con Cataluña que o de levar ao Parlamento Constituínte un Estatuto de Autonomía, sempre e cando o pobo catalán, consultado mediante eleccións libres, declarase que desexaba esa autonomía. (...)

Pasouse logo ao exame do plano político. Tratouse da preparación do movemento revolucionario, en que poucos, moi poucos, tiñan fe, pero que se consideraba indispensable como arma de desgaste e sinal de alarma para os gobernantes. A continuación nomeouse o Comité executivo, que levaría a dirección da política republicana.

Miguel MAURA. *Así caeu Afonso XIII*. 1963 [castelán]

Doc. 1. Manifiesto de Alfonso XIII á nación, publicado no xornal monárquico ABC o 14 de abril de 1931:

“As eleccións celebradas o domingo revélanme claramente que non teño hoxe o amor do meu pobo. A miña conciencia dime que ese desvío non será definitivo, porque procurei sempre servir a España, posto o único afán no interese público ata nas máis críticas conxunturas. Un Rei pode equivocarse, e sen dúbida erre eu algunha vez (...). Son o Rei de todos os españois, e tamén un español. Acharía medios sobrados para manter as miñas rexias prerrogativas, en eficaz loita con quen as combate. Pero, resoltamente, quero apartarme de canto sexa lanzar a un compatriota contra outro en fratricida guerra civil. Non renuncio a ningún dos meus dereitos, porque máis que meus son depósito acumulado pola Historia, de cuxa custodia ha de pedirme algún día conta rigorosa”.

Doc. 2. Principais resultados das eleccións do 28 de xuño de 1931.

<i>Partidos</i>	<i>Líderes</i>	<i>Nº escanos</i>
Partido Socialista Obrero Español	Julián Besteiro	115
Partido Republicano Radical	Alejandro Lerroux	90
Partido Radical Socialista	Marcelino Domingo	61
Esquerra Republicana de Cataluña	Francesc Maciá	29
Acción Republicana	Manuel Azaña	26
Derecha Liberal Republicana	Niceto Alcalá-Zamora	25

Doc. 3. Título Preliminar da constitución española aprobada o 9 de decembro de 1931.

“Artigo 1º. España é unha República democrática de traballadores de toda clase, que se organiza en réxime de Liberdade e de Xustiza. Os poderes de todos os seus órganos emanan do pobo. A República constitúe un Estado integral, compatible coa autonomía dos Municipios e as Rexións.

Art. 2º. Todos os españois son iguais ante a lei.

Art. 3º. O Estado español non ten relixión oficial”.

Textos para o reformismo da II República

Doc. 1. Santiago Carrillo rememora la figura de Manuel Azaña y su papel en la Segunda República:

“Manuel Azaña era el líder republicano menos conocido por las masas el 14 de abril cuando el Comité Revolucionario se hizo cargo del Gobierno, pero era también el que tenía un conocimiento más exacto de los grandes problemas nacionales del momento. Entre estos se encontraban la gran propiedad latifundista, el control de la Iglesia católica sobre la política y la cultura [...] y la existencia de un Ejército colonialista [...] Como digo, seguramente Azaña tenía conciencia de estos problemas como nadie, pero carecía de suficiente fuerza propia, de un partido fuerte que le apoyase, del sostén de una burguesía emprendedora —inexistente—y, como han reconocido muchos, del carácter y el coraje que exigía la empresa[...].

Doc. 1.-No seguinte discurso (13 de outubro de 1931), Manuel Azaña refírese aos principais problemas que debe afrontar a República, prestando especial atención á cuestión relixiosa:

“A revolución política, é dicir, a expulsión da dinastía e a restauración das liberdades públicas, resolveu un problema específico de importancia capital, ¡quen o dubida!, pero non fixo máis que suscitar e enunciar aqueles outros problemas que han transformar o Estado e a sociedade españois ata a raíz. Estes problemas, ao meu curto entender, son principalmente tres: o problema das autonomías locais, o problema social na súa forma máis urxente e aguda, que é a reforma da propiedade, e este que chaman problema relixioso, e que é en rigor a implantación do laicismo do Estado con todas as súas inevitables e rigorosas consecuencias. Ningún destes problemas os inventou a República (...). Refírome a iso que chaman problema relixioso. A premisa deste problema, hoxe político, formúloa eu desta maneira: España deixou de ser católica”

Doc. 2.-Lei de Bases da Reforma Agraria (1932):

“Base 5ª. Serán susceptibles de expropiación as terras incluídas nos seguintes apartados:
1º. As ofrecidas voluntariamente polos seus donos (...).
4º. As fincas rústicas de Corporacións, fundacións e establecementos públicos que as exploten en réxime de arrendamento, parcería ou calquera outra forma que non sexa explotación directa (...).
5º. As que polas circunstancias da súa adquisición, por non seren explotadas directamente polos adquirentes (...), deba presumirse que foron compradas con fins de especulación ou co único obxecto de percibir a súa renda.
6º. As que constituíron señoríos xurisdicionais (...).
7º. As incultas ou manifestamente mal cultivadas (...)

Doc. 2. Beneficios de la reforma agraria, según el ingeniero agrario Pascual Carrión, integrante de la Comisión Técnica encargada de elaborar el anteproyecto de Ley de Reforma Agraria:

[...] El costo de la reforma, ya lo hemos apreciado, es de unos 500 millones de pesetas anuales durante un decenio, pero estas cantidades le serán devueltas al Estado por los mismos cultivadores, y respecto a las mejoras sociales, caminos, poblados, obras de riego, etc., también serán amortizadas con el aumento de contribuciones e impuestos.[...]En cuanto a los beneficios sociales, no hay que ponderar lo que supone que tengan ocupación todos los obreros agrícolas de esas provincias y puedan llevar una vida modesta, pero que cubra sus necesidades y les permita ser verdaderamente libres[...].

Doc. 3.-O 21 de setembro de 1932, a Gaceta de Madrid publicou o Estatuto de Autonomía de Cataluña:

Art. 1º. Cataluña constitúese en rexión autónoma dentro do Estado español, de acordo coa Constitución da República e o presente Estatuto. O seu organismo representativo é a Generalitat (...).

Art. 2º. O idioma catalán é, como o castelán, lingua oficial en Cataluña (...). Dentro do territorio catalán, os cidadáns, calquera que sexa a súa lingua materna, terán dereito a elixir o idioma oficial que prefiran nas súas relacións cos tribunais, autoridades e funcionarios de todas clases, tanto da Generalitat como da República (...).

Art. 11º. Corresponde á Generalitat a lexislación exclusiva en materia civil, agás o disposto no artigo 15, número 1, da Constitución, e a administrativa que lle estea plenamente atribuída por este Estatuto”.

Doc. 3. La reforma educativa. Decreto de 24 de junio de 1931:

“El Gobierno provisional de la República sitúa en el primer plano de sus preocupaciones los problemas que hacen referencia a la educación del pueblo. La República aspira a transformar fundamentalmente la realidad española hasta lograr que España sea una auténtica democracia. Y España no será una auténtica democracia mientras la inmensa mayoría de sus hijos, por falta de escuelas, se vean condenados a perpetua ignorancia.[...] Fundado en estas razones, y a propuesta del Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes, el Gobierno provisional de la República decreta: Artículo 1.º Se autoriza al Ministerio de Instrucción pública para crear, a partir del 1º de Julio, 7.000 plazas de Maestros y Maestras con destino a las Escuelas nacionales[...].”

Doc. 4.-Manifiesto electoral da Candidatura antimarxista por Madrid (outubro de 1932):

“Os candidatos da coalición antimarxista defenderán resoltamente a necesidade dunha inmediata derogación, pola vía que en cada caso proceda, dos preceptos, tanto constitucionais como legais, inspirados en designios laicos e socializantes (...); traballarán sen descanso para lograr a cancelación de todas as disposicións confiscadoras da propiedade e persecutorias das persoas, das Asociacións e das crenzas relixiosas (...). A impedir que a política anticatólica, antieconómica e antinacional, representada polo socialismo e os seus subalternos auxiliares, máis o menos descubertos ou subrepticios, prevaleza ou sequera inflúa predominantemente, como ata agora, na gobernación do Estado, irán vigorosa e enerxicamente encamiñados todos os nosos esforzos”.

Bienio negro

Texto 1

Anoche se constituyó, entre vítores de entusiasmo, la Confederación Española de Derechas Autónomas (...) (...) Gil Robles, en las palabras finales, decía: "Debemos felicitarnos de los trabajos, de la misma diversidad de tendencias manifestadas, porque sólo han revelado la pugna de llevar a las conclusiones la interpretación más fiel y avanzada de la doctrina social y política cristiana. Dios ha bendecido nuestros trabajos porque los ha presidido la humildad del corazón y la pureza de los fines. Me limito, pues, a darle las gracias y a declarar solemnemente que ha quedado constituida la CEDA, que ha de ser el núcleo derechista que salve a la Patria, hoy en peligro".(...) Al discutirse, por la tarde, después de terminar todas las sesiones sus respectivos trabajos, el Estatuto de la CEDA, se admitieron como coincidencias fundamentales de los partidos que la integran - aparte de las conclusiones aprobadas en detalle- las siguientes, debidas a la iniciativa de la Derecha Regional valenciana:

- a) Afirmación y defensa de los principios fundamentales de la civilización cristiana.
- b) Necesidad de una revisión constitucional de acuerdo con dichos principios.
- c) Aceptación, como táctica para toda su actuación política, de las normas dadas por el Episcopado a los católicos españoles en su declaración colectiva de diciembre de 1931.(...)

El Debate, 5 de marzo de 1933.

Texto 2

«Los partidos y los hombres que han hecho públicas manifestaciones contra las exiguas libertades de nuestra tierra, los núcleos políticos que predicán constantemente el odio y la guerra en Cataluña, constituyen hoy el apoyo de las actuales instituciones. La Cataluña liberal, democrática y republicana no puede estar ausente de la protesta que triunfa por todo el país ni puede silenciar su voz de solidaridad con los hermanos que en las tierras hispánicas luchan hasta morir por la libertad y por el derecho. Cataluña enarbola su bandera y llama a todos al cumplimiento del deber y a la obediencia absoluta al Gobierno de la Generalidad, que desde este momento rompe toda relación con las instituciones falseadas.

En esta hora solemne, en nombre del pueblo y del Parlamento, el Gobierno que presido asume todas las facultades del poder de Cataluña, proclama el Estado Catalán de la República federal española y, al establecer y fortificar la relación con los dirigentes de la protesta general contra el fascismo, los invita a establecer en Cataluña el Gobierno provisional de la República, que encontrará en nuestro pueblo el más generoso impulso de fraternidad, en el común anhelo de edificar una República federal, libre y magnífica»

Discurso de Compayns. Outubro de 1934

Texto 3

"Yo puedo dar a España tres meses de aparente tranquilidad si no entro en el gobierno. ¡Ah!, pero ¿entrando, estalla la revolución? Pues que estalle antes de que esté bien preparada, antes de que nos ahogue".

Gil Robles. 1934

Texto 4

"Españoles, la hora de la presente rebeldía, que ha logrado perturbar el orden público, llega a su apogeo (...) El Gobierno declara que ha esperado hasta agotar todos los medios que la ley pone en sus manos, sin humillaciones ni quebrantos de su autoridad. En las horas de paz no escatimó la transigencia; declarado el estado de guerra, aplicará, sin debilidad ni crueldad, pero enérgicamente, la ley Marcial (...) Estad seguros de que ante la revuelta social de Asturias y ante la posición antipatriótica de un Gobierno de Cataluña que se ha declarado faccioso, el alma entera del país entero se levantará en un arranque de solidaridad nacional".

Discurso de Lerroix en outubro do 34

A guerra civil: sublevación, bandos en conflicto e a súa dimensión internacional

Texto 1. El Frente Popular. Discurso de Largo Caballero en la campaña electoral de 1936

"Tenemos que unirnos contra la clase burguesa. Nos dicen que hay que defender la Patria, pero para ello se necesita un proletariado sano. El verdadero patriotismo está en desarrollar la economía y la industria nacional, no en provecho de una minoría, sino en provecho de la colectividad. Por encima de críticas y de todo, hemos de unirnos contra la clase reaccionaria, y aunque en ciertos momentos nos unamos a otros elementos, sin renunciar a nuestra independencia política, como en las luchas del día 16, que se presenta en dos frentes; de un lado, la reacción (...), y del otro, los que quieren contener a esa reacción. Comunistas y socialistas, unidos a los republicanos, hemos firmado un pacto que no nos satisface, pero, a pesar de ello, hemos de cumplirlo todos, y el día 16 a votar, pase lo que pase en el acoplamiento de candidatos y vaya quien vaya en las candidaturas.

Indudablemente, después, hemos de seguir nuestro camino. Pero, ¿qué sucedería si triunfasen las derechas? Las derechas me acusan de que yo preparo la guerra civil. Yo tengo que decir aquí que cuando yo he dicho que hay que responder con la guerra civil es contestando a sus amenazas de pasquines y prensa que dicen que van a exterminar el marxismo, (...).

Todo esto lo hacen para atemorizar a la clase media, presentándonos como salvajes, porque decimos la verdad respondiendo a esas gentes y les advertimos que no hablamos por hablar, sino que cumplimos nuestra palabra. En el Parlamento, puestos en jarras, nos decían: ¿Por qué no la hacéis mañana?, creyendo que era sólo palabrería. Pero hemos demostrado que no somos como ellos; que si se atreven a poner en práctica sus propósitos, les cerraríamos una vez más el paso, puesto que necesitan para sus manejos fascistas a la clase obrera, y ésta, a pesar del soborno, no la conseguirán si algunos elementos no realizan una doble traición.

Pero si desde las alturas, a pesar de todo, se realizase una nueva traición, no será al rescate de la República sólo a lo que habrá que ir, sino a algo más"

Mundo Obrero, 3 de febrero de 1936

Obxectivos políticos das esquerdas

Os partidos políticos de Esquerda Republicana, Unión Republicana e Partido Socialista, en representación de si mesmo e da Unión Xeral de Traballadores, Federación Nacional de Xuventudes Socialistas, Partido Obreiro de Unificación Marxista, Partido Comunista, Partido Sindicalista, sen prexuízo de deixar a salvo os postulados das súas doutrinas, chegaron a comprometer un programa político común que sirva de fundamento e cartel á coalición das súas respectivas forzas na inmediata contenda electoral e de forma de goberno que terán que desenvolver os partidos republicanos de esquerda co apoio das forzas obreiras en caso de vitoria:

- I. Como suposto indispensable de paz pública, os partidos coligados comprométense a:
  - 1º. A conceder por lei una ampla amnistía dos delitos de carácter políticosociais cometidos posteriormente a novembro de 1933 (...).
- II. En defensa da liberdade e da xustiza, como misión esencial do Estado republicano e do seu réxime constitucional, os partidos coligados:
  - 1º. Restablecerán o imperio da Constitución (...).
- III. Os republicanos non aceptan o principio de nacionalización da terra e a súa entrega gratuíta aos campesiños, solicitada polos delegados do Partido Socialista (...)
- VI. A Facenda e a Banca deben estar ao servizo da reconstrución nacional (...). Non aceptan os partidos republicanos as medidas de nacionalización da Banca proposta polos partidos obreiros (...).
- VIII. A República ten que considerar a ensinanza como atributo indeclinable do Estado.

FRONTE POPULAR. Pacto-programa. 15-1-1936 [castelán]

Texto 2

“En los últimos años de la Segunda República había aquí muchas gentes que se resistían a entender que estábamos ya en guerra civil : algunos lo decíamos, pero apenas nadie aceptaba la idea ; donde unos cuantos veíamos las típicas acciones de extrema vanguardia que conducen a la toma de contacto de dos ejércitos, los demás se obstinaban en ver solamente atentados, represalias y contrarrepresalias. Parecían afectados de una ceguera irremediable que le colmaba a uno las medidas de la irritación. Y los mismos que mataban y morían se imaginaban protagonistas de episodios anormales de una lucha política muy corriente”

Jorge Vigón, activista monárquico, más tarde ministro con Franco

Texto 3

“Vosotros, vuestros partidos o vuestras propagandas insensatas, han provocado el 60 por 100 del problema de desorden público, y de ahí que carezcáis de autoridad...

... España no es esto. Ni esto es España. Aquí hay diputados republicanos elegidos con votos marxistas; diputados marxistas partidarios de la dictadura del proletariado, y apóstoles del comunismo libertario; y ahí y allí hay diputados con votos de gentes pertenecientes a la pequeña burguesía y a las profesiones liberales que a estas horas están arrepentidas de haberse equivocado el 16 de febrero al dar sus votos al camino de perdición por donde os lleva a todos el Frente Popular...

... Cuando se habla por ahí del peligro de militares monarquizantes, yo sonrío un poco, porque no creo —y no me negaréis una cierta autoridad moral para formular este aserto— que exista actualmente en el Ejército español, cualesquiera que sean las ideas políticas individuales, que la Constitución respeta, un solo militar dispuesto a sublevarse en favor de la Monarquía y en contra de la República. Si lo hubiera, sería un loco, lo digo con toda claridad (Rumores), aunque considero que también sería loco el militar que al frente de su destino no estuviera dispuesto a sublevarse en favor de España y en contra de la anarquía...» (Grandes protestas y contraprotestas.)

El Sr. PRESIDENTE: No haga su señoría invitaciones que fuera de aquí pueden ser mal traducidas.

El Sr. CALVO SOTELO: La traducción es libre, Sr. Presidente; la intención es sana y patriótica, y de eso es de lo único que yo respondo...

... Y puesto que el debate se ha producido sobre desórdenes públicos o sobre el orden público, ¿cómo podría yo omitir un repaso rapidísimo de algunos episodios tristes acaecidos en esta materia y que constituyen un desorden público atentatorio a las esencias del prestigio militar?

Discurso de Calvo Sotelo nas Cortes en 16 de xuño de 1936

Texto 4

Sr. Casares Quiroga. Sres, ministros: Ni los ataques de la reacción ni las maniobras, más o menos encubiertas, de los enemigos de la democracia, bastarán a quebrantar ni a debilitar la fe que los trabajadores tienen en el Frente Popular y en el Gobierno que lo representa. Pero es necesario que el Gobierno no olvide la necesidad de hacer sentir la ley a aquellos que se niegan a vivir dentro de la ley. Y si hay generalitos reaccionarios que en un momento determinado, azuzados por elementos como el Sr. Calvo Sotelo, pueden levantarse contra el Poder del Estado, hay también soldados del pueblo... que saben meterlos en cintura. Y cuando el Gobierno se decida a cumplir con ritmo acelerado el pacto del Frente Popular y, como decía no hace muchos días el Sr. Albornoz, inicie la ofensiva republicana, tendrá a su lado a todos los trabajadores dispuestos, como el 16 de febrero, a aplastar a esas fuerzas y a hacer triunfar, una vez más, al Bloque Popular.

Conclusiones a que yo llego: Para evitar las perturbaciones, para evitar el estado de desasosiego que existe en España, no solamente hay que hacer responsable de la que pueda ocurrir a un Sr.

Calvo Sotelo cualquiera, sino que hay que comenzar por encarcelar a los patronos que se niegan a aceptar los laudos del Gobierno. Hay que comenzar por encarcelar a los terratenientes; hay que encarcelar a los que con cinismo sin igual, llenos de sangre de la represión de octubre, vienen aquí a exigir responsabilidades por lo que no se ha hecho. Y cuando se comience por hacer esta obra de justicia, Sr. Casares Quiroga. Sres. ministros, no habrá Gobierno que cuente con un apoyo más firme, más fuerte que el vuestro, porque las masas populares de España se levantarán, repito, como en el 16 de febrero, y aún, quizá, para ir más allá, contra todas esas fuerzas que, por decoro, nosotros no deberíamos tolerar que se sentaran allí (Grandes aplausos.)

Intervención nas Cortes de Dolores Ibarruri, 16 de xuño de 1936

Legalidade fronte a rebelión

Por que o fixeron? Para que o fixeron? (...) Trátase simplemente de substituír a vontade xeneral do pobo enteiro pola dunha clase social desexosa de perpetuar os seus privilexios. Nin amor a España, nin inquietude polo corpo da patria, nin temores pola súa desmembración, nin inquietude polo desenvolvemento da economía. Nada do que se dixo é a verdadeira orixe da revolta. Disfrázanse con frases sonoras os propósitos para encubrir a turbia e inconfundible realidade. Esta non é outra, nos xefes e oficiais sublevados que o desexo de volver, pola violencia, ao réxime caído (...).

Caeu a ditadura militar de Primo de Rivera pola súa incapacidade. Caeu a monarquía polos seus erros cotiáns e os seus vicios seculares (...). Por que entón esta tremenda loucura de querer resucitala? Que servizo nacional se prestaba con isto? Ah! Eses xenerais, xefes e oficiais que empuñaron as espadas contra o pobo que llas deu desentendéronse unha vez máis das leccións da Historia, e abrindo esta longa noite sanguenta que padece España, van recibir a lección, pola súa mala aventura, de que non se pode atacar violentamente os réximes políticos cando están confiados pola alma popular. Porque os españois somos unha democracia legalmente organizada, cunha orixe de lexitimidade incuestionable (...).

Españóis, cidadáns de toda condición e clase, milicias abnegadas de traballadores, soldados da República fieis á vosa promesa, deputados da Cámara, lexítimos representantes da nación: renovade o esforzo e facede o último para vencer. Necesíao a República; esíxeo España; espérao ansiosa a humanidade.

Diego MARTÍNEZ BARRIO. Alocución radiada. 2-8-1936 [castelán]

O 18 de xullo do ano pasado realizouse o Alzamento militar e estallou a guerra, que aínda dura. Pero nótese, primeiro, que a sublevación militar non se produciu, xa desde os seus comezos, sen colaboración co pobo san, que se incorporou en grandes masas ao movemento que, por isto, debe cualificarse de cívicomilitar; e, segundo, que este movemento e a revolución comunista son dous feitos que non poden separarse, se se quere xulgar debidamente a natureza inicial da guerra. (...) Afirmamos que o levantamento cívicomilitar tivo no fondo da conciencia popular un dobre arraigo: o do sentimento patriótico, que veu nel a única maneira de levantar España e evitar a súa ruína definitiva; e o sentido relixioso, que o considerou como a forza que debía reducir á impotencia os inimigos de Deus, e como a garantía da continuidade da súa fe e da práctica da súa relixión.

Carta colectiva do Episcopado español aos bispos de todo o mundo explicando as razóns do Alzamento e a finalidade da guerra.

1-7-1937 [castelán]

Texto 5- Galeazzo Ciano, ministro italiano de Asuntos Exteriores, informa así da situación en España:

“En España xa se formaron dúas fronteas. Cunha están alemáns e italianos; con outra franceses, belgas e rusos. O Duce está de acordo con Hitler en opinar que a determinación das dúas fronteas é xa un feito consumado. Italia apoiou e segue a apoiar aos españois sen condicións (...). A nosa acción en España é unha proba efectiva da nosa participación na loita antibolxevique”.

Texto 6.-Discurso de Largo Caballero, presidente do Goberno e secretario xeral da UGT, outubro de 1936:

“Primeiro debemos gañar a guerra e despois xa poderemos falar de revolución”.

Texto 7.-Boletín informativo da CNT-FAI, xaneiro de 1937:

“Que quede ben entendido que non estamos a loitar pola República democrática. Estamos a loitar polo triunfo da revolución proletaria. A revolución e a guerra son inseparables. Todo o que se diga en sentido contrario é contrarrevolución reformista”.

Texto 8.-Postura defendida en Mundo Obrero, órgano de expresión do PCE, marzo de 1937:

“¿De que nos acusan os camaradas da CNT? Segundo eles, afastámonos do camiño do marxismo revolucionario. ¿Por que? Porque defendemos a República democrática (...). Unha República democrática e parlamentaria dun contido social como non existiu endexamais”.

Texto 9.-O 20 de abril de 1937, Francisco Franco, Xefe do Estado e Xeneralísimo das forzas nacionais, asina o Decreto de Unificación:

“Art. 1. Falange Española e Requetés, cos seus actuais servizos e elementos, intégranse, baixo a Miña Xefatura, nunha soa entidade política de carácter nacional que, de momento, se denominará Falange Tradicionalista y de las JONS. Esta organización, intermedia entre a Sociedade e o Estado, ten a misión principal de comunicar ao Estado o alento do pobo e de levar a este o pensamento de aquel a través das virtudes político-morais, de servizo, xerarquía e irmandade (...). Quedan disoltas as demais organizacións e partidos políticos”.

Doc. 7.-Último parte de guerra:

“No día de hoxe, cativo e desarmado o exército roxo, acadaron as tropas nacionais os seus últimos obxectivos militares. A guerra rematou. Francisco Franco. Burgos, 1-IV-1939. Ano da Vitoria”.

<https://www.rtve.es/alcanta/videos/80-anos-de-la-guerra-civil/hoy-18-julio-se-cumplen-75-anos-del-comienzo-guerra-civil-espanola/1156142/>

https://www.youtube.com/watch?v=V5uU_FZKcqs

<https://www.youtube.com/watch?v=QESwCcm6BHE>

O Franquismo: características e institucionalización

Doc.1.-Discurso de Francisco Franco (18 de xullo de 1938), en conmemoración do Alzamiento Nacional:

“Correspóndenos a paladinaxe dunha fe, unha civilización e unha cultura gravemente ameazadas polos principios roxo-comunistas (...).

Á irresponsabilidade política dos partidos liberais, sucede a unidade da nosa Cruzada, organicamente constituída; a un Estado neutro e sen ideais, substitúelle o misional e totalitario, que orienta ao pobo sinalándolle o camiño (...).

Hai que soldar ao pobo, dividido polos partidos, hai que unir medio século de separacións; hai que borrar os prexuízos da loita de clases; (...) hai que elevar os principios do Movimiento”.

Doc.2.-Lei sobre unidade sindical (31 de xaneiro de 1940):

“Tres son os principios que inspiran a Organización Nacional-Sindicalista prevista polo Fuero del Trabajo, reflexo fiel da organización política do Novo Estado, a saber: Unidade, Totalidade e Xerarquía. Haberá, pois, segundo precepto do Fuero, unha soa orde de sindicatos, nos cales serán encadrados todos os factores da economía por ramas da produción ou servizos.

Artigo primeiro.-A Organización Sindical de F.E.T. y de las J.O.N.S. é a única recoñecida con personalidade suficiente polo Estado, quen non admitirá a existencia de ningunha outra con fins análogos ou similares”.

Doc.3.-Lei de creación das Cortes Españolas (17 de xullo de 1942):

“Continuando na Xefatura do Estado a suprema potestade de ditar normas xurídicas (...), o órgano que se crea significará, á vez que un eficaz instrumento de colaboración naquela función, principio de autolimitación para unha institución máis sistemática do poder (...).

Art. 1.-As Cortes son o órgano superior de participación do pobo español nas tarefas do Estado. É misión principal das Cortes a preparación e elaboración das leis, sen prexuízo da sanción que corresponde ao Xefe do Estado.

Art. 2.-As Cortes compóñense de Procuradores natos e electivos, a saber:

- a) Os ministros.
- b) Os conselleiros nacionais de F.E.T. y de las J.O.N.S.
- c) O Presidente do Consello do Estado (...).
- d) Os representantes dos Sindicatos Nacionais.
- e) Os Alcaldes das cincuenta capitais de provincia (...).
- f) Os Rectores das Universidades (...).
- i) Aquelas persoas que pola súa xerarquía eclesiástica, militar, administrativa ou social, ou polos seus relevantes servizos a España, designe o Xefe do Estado, en número non superior a cincuenta”.

Doc.4.-Fuero de los Españoles (17 de xullo de 1945):

“Art. 1.-O Estado español proclama como principio reitor dos seus actos o respecto á dignidade, a integridade e a liberdade da persoa humana, recoñecendo ao home, en canto

portador de valores eternos e membro da comunidade nacional, titular de deberes e dereitos (...).

Art. 2.-Os españois deben servizo fiel á Patria, lealdade ao Xefe do Estado e obediencia ás leis (...).

Art. 6.-A profesión e práctica da relixión católica, que é a do Estado español, gozará da protección oficial. Ninguén será molestado polas súas crenzas relixiosas nin o exercicio privado do seu culto. Non se permitirán outras cerimonias nin manifestacións externas que as da relixión católica (...).

Art. 10.-Todos os españois teñen dereito a participar nas funcións públicas de carácter representativo, a través da familia, o municipio e o sindicato (...).

Art. 12.-"Todo español poderá expresar libremente as súas ideas mentres non atenten contra os principios fundamentais do Estado".

Doc.5.-Dionisio Ridruejo, ex-falanxista posteriormente represaliado polo réxime, exprésase así na súa obra Escrito en España (1962):

"Os grupos económicos atribuíanse con todo acougo o seu lote de soberanía. A Igrexa tomaría o seu. O Exército –anque oficialmente incluído, home a home, no Partido único- absorbería a súa porción, exercendo o control dos instrumentos executivos, e ficaría constituído en forza básica e arbitral. O Partido único proporcionaría o persoal político por xunto e representaría docilmente o papel de pobo na función (...). Pola súa banda, o poder persoal, establecido como clave de arco (. ..), esponxaría nunha camarilla reclutada entre os máis fieis (...).

En rigor, a guerra non producira poderes novos. Máis ben repuxera no seu sitio, libres de coidados, os poderes antigos, destruindo aqueloutros que os ameazaban".

Doc.4.-Entrevista entre Franco e Hitler en Hendaia (1940):

Doc.5.-En decembro de 1946, a Asemblea Xeral da ONU condena o réxime de Franco:

"A) Pola súa orixe, natureza, estrutura e comportamento xeral, o réxime de Franco é un réxime fascista, organizado e implantado en grande parte mercede á axuda da Alemaña nazi e da Italia fascista de Mussolini.

B) Durante a longa loita das Nacións Unidas contra Hitler e Mussolini, Franco prestou unha axuda moi considerable ás potencias inimigas, malia as continuas protestas dos aliados (...). A Asemblea Xeral (...), recomenda que se prohiba ao Goberno de Franco pertencer aos organismos internacionais creados polas Nacións Unidas ou relacionados con elas (...). Así mesmo, a Asemblea recomenda que todos os Estados membros das Nacións Unidas retiren inmediatamente os embaixadores e ministros plenipotenciarios que teñen acreditados en Madrid”

O franquismo: política económica

Doc.1.-“Fundamentos e directrices dun Plano de saneamento da nosa economía, harmónico coa nosa reconstrución nacional” (1939), por Francisco Franco:

“Imponse á nosa política comercial no exterior:

1. Suprimir importacións que non sexan indispensables.
2. Reducir aquelas que poidan ter un substitutivo ou permitan esta redución.
3. Implantación de novas industrias e regos que nos faciliten os produtos que hoxe importamos.
4. Intensificar as nosas exportacións, mesmo primándoas”.

Doc.2.-O historiador J. L. García Delgado valora así a política autárquica:

“O significado último desa pobreza de resultados durante a etapa inicial do franquismo ten unha dobre dimensión: por unha banda, supón o remate do proceso de crecemento moderado pero mantido que se prolonga en España durante o último terzo do século XIX e o primeiro do XX; por outra banda, ocasiona o ancheamento da fenda que separa a traxectoria de España respecto á doutros países europeos; unha diferenza que, en ritmos de crecemento e de produto real por habitante, se amplía enormemente durante eses anos. Non se esaxera, por conseguinte, cando se sitúa nese decenio dos anos corenta a pasaxe máis negativa da nosa historia económica e contemporánea, coa cruenta eliminación dos partidos políticos e organizacións de clase, con rixida disciplina laboral e drástica fixación de salarios, con mutilación das liberdades individuais e a perda, nuns casos, e marxinación noutros, dun capital humano irrecuperable. En suma, o fracaso económico correu entón paralelo á regresión política e social”

Doc.3.-Cartilla de racionamento, 1952:

Doc.3.-Decreto-Ley de 20 de xullo de 1959, coñecido como Plan de Estabilización:

“Ao remate da Guerra de Liberación, a economía española tivo que se enfrontar co problema da súa reconstrución, que se vía retardada naqueles momentos pola insuficiencia dos recursos (...) como consecuencia da contenda. A guerra mundial e as repercusións que trouxo consigo aumentaron estas dificultades e pecharon gran parte dos mercados e fontes de aprovisionamento normais (...). Superadas aquelas circunstancias, chegou o momento de iniciar unha nova etapa que permita colocar a nosa economía nunha situación de máis ampla liberdade, de acordo coas obrigas asumidas por España como membro de pleno dereito da OECE. A maior flexibilidade económica que se establecerá gradualmente non supón en ningún caso que o Estado abdique do dereito e da obriga de vixiar e fomentar o desenvolvemento económico do país”

Doc.4.-O Seat 600, un dos emblemas do “desarrollismo”:

Doc.5.-Emigración exterior entre 1951 e 1980:

ANOS	AMERICA	EUROPA
1951-60	668.003	-----
1961-70	232.221	779.592
1971-80	51.663	447.794

Doc.6.-Evolución do número de turistas, 1961-1973:

ANO	Nº (MILLÓNS)
1961	7,4
1964	14,1
1967	17,8
1970	24,1
1973	34,5

O franquismo e as forzas oposición ao réxime

Doc.1. –Orixes da guerrilla antifranquista (Vida Guerrilleira, Boletín das guerrillas de Galicia, 1948):

“Alí onde había homes perseguidos que se viron na necesidade de fuxir, fixérono antes de caer de novo na cadea ou ante un pelotón de execución. Marcharon así ao monte homes de todas as tendencias, socialistas, anarquistas, algúns católicos e, sobre todo, numerosos militantes comunistas (...). Ao principio as nosas accións tiñan un carácter case exclusivamente de fuxidos que se moven organizadamente buscando puntos de apoio, falando coas xentes da necesidade de crear o movemento guerrilleiro. Eramos os fuxidos, os escapados, como nos chamaba o pobo. E nesa época, no momento máis agudo da represión franquista, tivemos sempre o apoio abnegado, silencioso e incondicional do pobo. Aqueles homes que nas aldeas nos axudaban sabían perfectamente ao que se expoñían e, non obstante, non vacilaban en acollernos”.

Doc.2.-Declaración do Partido Comunista de España promovendo unha política de Reconciliación Nacional (1956):

“Nos últimos anos produciuse unha importante evolución. Forzas considerables, que noutro tempo integraron o campo franquista, foron mostrando a súa discrepancia cunha política que mantén vivo o espírito de guerra civil. No campo republicano son máis numerosas e influentes as opinións dos que estiman que hai que enterrar os odios e rancores da guerra civil (...). Un estado de espírito favorable á reconciliación nacional dos españois, vai gañando ás forzas político-sociais que loitaron en campos adversos durante a guerra civil. (...). Fóra da reconciliación nacional non hai máis camiño que o da violencia”.

Doc.2.-Noticia recollida en Mundo Obrero dunha manifestación universitaria en Madrid (1956):

“Estes potentes berros, lanzados por centos de valentes peitos xuvenís, atronaban as rúas céntricas da capital. Unha proba patente da debilidade do goberno é que non se atreveu a utilizar a policía armada para reprimir a manifestación. A forza pública recibira instrucións de retirarse (...).

Ao pasar a manifestación diante do Ministerio de Gobernación, recrudecéronse os berros dos estudantes contra a Falanxe e contra o réxime. O público acollía a manifestación cun grande alborozo, con signos emocionantes de simpatía. Os estudantes antifranquistas foron donos ese día das rúas céntricas da capital durante preto dunha hora. O tráfico foi paralizado por completo na rúa de Alcalá”

Doc.3.-Salvador de Madariaga analiza a repercusión do chamado polo franquismo “Contubernio de Munich”:

“O 8 de xuño de 1962 quedou pois consagrada en Munich a negativa terminante a admitir a España nin aínda como asociada no sistema europeo mentres non cambie o seu réxime. Ao regresar a España os delegados do interior (...) víronse obrigados a escoller desde a escaleirado avión, ou o seu desterro ou o seu confinamento en Fuerteventura. A Gil Robles non lle foi permitido comunicar coa súa casa nin aínda para cambiar de roupa (...). Esta conduta bárbara, no sentido concreto da palabra, é dicir, desprovista de lei, caridade e respecto, terminou por allearlle ao réxime a opinión europea e aínda universal”

Doc.3.-O líder sindical Marcelino Camacho lembra as orixes das Comisións Obreiras (CC.OO.):

“A cabalo entre 1956 e 1957 xurdiu e desapareceu, nun prazo breve, unha comisión na mina asturiana La Camocha, para defender unha asignación de carbón ós mineiros (...). Outras funcionaron en diversos lugares como Euskadi, Cataluña, Valencia, Andalucía, etc., sempre de forma fugaz e variada composición (...).

En Madrid iniciouse unha nova fase de Comisións Obreiras que se caracterizou polo carácter permanente desas comisións elixidas en asembleas (...). Decidíramos servirmos da Escola Sindical de Enlaces (...) como un medio para nos coñecer e estender os nosos contactos sobre todo coas grandes empresas do metal”.

Doc.4.-Manifiesto conxunto de Comisiones Obreiras e o Sindicato Democrático de Estudiantes (1967):

“As Comisiones Obreiras de Barcelona e provincia e o Sindicato Democrático de Estudiantes da Universidade de Barcelona saúdan e solidarízanse con todas estas grandes accións de masas que se desenvolven no noso país (...). O Goberno acentúa a represión detendo e procesando a destacados dirixentes do movemento obreiro e estudiantil (...). A vigorosa loita solidaria do pobo conseguiu a liberdade destes demócratas encarcerados. Pero pende sobre eles a ameaza de procesos. Ante esta situación, as CC.OO. de Barcelona e provincia e o SDEUB chamamos a todos os traballadores e estudantes a facer do día 17 unha gran xornada de loita (...) para esixir, xunto ás reivindicacións máis urxentes da clase obreira, aquelas que hoxe son máis sentidas polos traballadores e as amplas masas populares do país: Salario mínimo de 250 pesetas. Semana de 44 horas. Salario igual para mulleres e mozas a iguais condicións de traballo. Xestión e control polos traballadores do réxime de seguridade social. Dereito de folga e a liberdade de reunión (...). Democratización do ensino e a Universidade. Liberdade de todos os detidos e anulación de todos os sumarios e sancións (...). Disolución da Brigada Político-Social e do Tribunal de Orde Pública”

Doc.5.-En 1974, o Partido Comunista de España inspirou a formación da Xunta Democrática, na que se agrupaban diversas forzas de oposición que aprobaron o seguinte programa:

“1.-A formación dun goberno provisional que substitúa ao actual (...).

3.-A legalización dos partidos políticos sen exclusións.

4.-A liberdade sindical e a restitución ao movemento obreiro do patrimonio do Sindicato Vertical.

5.-Os dereitos de folga, de reunión e de manifestación pacífica.

6.-A liberdade de prensa (...).

8.-A neutralidade e a profesionalidade, exclusivamente militar para a defensa exterior, das forzas armadas.

9.-O recoñecemento, baixo a unidade do Estado español, da personalidade política dos pobos catalán, vasco e galego e das comunidades e rexións que o decidan democraticamente.

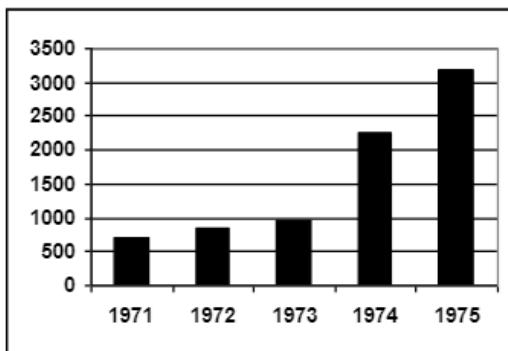
10.-A separación da Igrexa e do Estado (...).”

A agonía do franquismo e os inicios da Transición

Doc.1. Extracto do comunicado no que ETA reivindica o atentado contra Carrero Blanco en 1973:

“A operación que ETA realizou contra o aparato de poder da oligarquía española na persoa de Luis Carrero Blanco, debe interpretarse como xusta resposta revolucionaria da clase traballadora e de todo o noso pobo vasco (...). Luis Carrero Blanco, un home duro, violento nas súas posicións represivas, constituía a peza clave garante da continuidade e estabilidade do sistema franquista (...)”.

Doc.2. Evolución do número de folgas en España entre 1971 e 1975:

Doc.3. Viñeta alusiva á crise económica, publicada na revista *Por favor* en 1975:

Doc.4. Discurso de J. A. Girón de Velasco ao ser nomeado presidente da Confederación Nacional de Excombatientes (novembro de 1974):

“Incúmbenos a mesma responsabilidade que, por razóns de honor, nos botou ao monte en 1936 (...). O compromiso desta hora reside, por tanto, en evitar que sobre aquel holocausto e aquel sacrificio se corra hoxe un estúpido velo (...). Aquí pasaron moitas cousas e han pasar moitas máis (...). Impúlsanos o deber de pechar o paso aos que queren arrebatarnos a vitoria”.

Doc.5. Propostas da Junta Democrática, feitas públicas en París en xullo de 1974:

1. A formación dun Goberno provisional que substitúa ao actual para devolver ao home e á muller españois (...) o recoñecemento legal de todas as liberdades, dereitos e deberes democráticos.
2. A amnistía absoluta de todas as responsabilidades por feitos de natureza política ou sindical.
3. A legalización dos partidos políticos, sen exclusións (...).
11. A celebración dunha consulta popular (...) para elixir a forma definitiva do Estado”.

3. Os obxectivos da oposición democrática

Coordinación Democrática manifiesta a súa decisión de emprender as accións políticas adecuadas para a consecución dos seguintes obxectivos:

- *A inmediata liberación dos presos políticos e sindicais sen exclusión (...).*
- *O eficaz e pleno exercicio dos dereitos humanos e as liberdades políticas (...).*
- *A realización da ruptura ou alternativa democrática mediante a apertura dun período constituínte que conduza, a través dunha consulta popular, baseada no sufraxio universal, a unha decisión sobre a forma do Estado e do Goberno (...).*

Coordinación Democrática invita (...) a todas as forzas democráticas, políticas, sindicais e sociais, e a todos os cidadáns dos pobos do Estado español, a participar nas accións e mobilizacións pacíficas necesarias para a efectiva conquista dos dereitos e liberdades fundamentais.

COORDINACIÓN DEMOCRÁTICA. Programa fundacional. 26-3-1976 [asinado por Comisiones Obreiras, Grupo Independente, Movemento Comunista, Partido Carlista, Partido Comunista de España, Partido Demócrata Popular, Partido Socialdemócrata, Partido Socialista Obreiro Español, Partido Socialista Popular, Partido do Traballo de España, Unión Xeral de Traballadores, Unión Socialdemócrata Española, Esquerda Democrática] [castelán]

Doc.6. Artigo de Arnaud de Borchgrave publicado na revista Newsweeken abril de 1976:

“Coido que chegou a hora da reforma, pero o presidente do Goberno, Carlos Arias Navarro, un residuo dos días de Franco, demostrou máis inmovilismo ca mobilidade. O rei opina que Arias é un desastre sen paliativos, xa que se converteu no abandeirado dese grupo de leais a Franco coñecido coma „o búnker“ (...)”.

4. Razóns para a elección de Adolfo Suárez

[Vilallonga] –Por que a elección de Suárez?

[O rei] –Porque era un home novo e moderno. Porque procedía do franquismo e porque non resultaba sospeitoso de pretender cambios demasiado radicais, inaceptables para certos sectores da nosa sociedade. (...) Fora secretario xeral do Movemento e director xeral de Televisión, desde onde traballou moito pola miña imaxe como príncipe. Pero, como volvo repetir, era novo, moderno e suficientemente ambicioso como para desexar ser o home capaz de afrontar os momentos que viviamos. Adolfo Suárez, o franquista, logrou convencer os antifranquistas de que depositasen nel a súa confianza para poñer o cambio en marcha. O seu éxito superou todas as expectativas.

Xosé Luís VILALLONGA. **O Rei, conversacións con don Xoán Carlos I de España.** 1995 [castelán]

5. Un programa de reformas

O Goberno expresa claramente a súa convicción de que a soberanía reside no pobo e proclama o seu propósito de traballar colexiadamente na instauración dun sistema político democrático baseado na garantía dos dereitos e liberdades cívicas, na igualdade de oportunidades políticas para todos os grupos democráticos e na aceptación do pluralismo real. Todo iso no marco da autoridade lexítima, amparada polo consenso popular e o respecto da lei. (...) A estes fins, o Goberno fai seus os seguintes propósitos (...):

1. *Someter á decisión da nación as cuestións relativas á reforma constitucional e celebrar eleccións xerais antes do 30 de xuño de 1977.*
2. *Impulsar a tarefa legislativa que permita a acomodación dos textos legais á realidade nacional (...)*
3. *Asegurar o exercicio responsable da liberdade de expresión como condición básica para que a sociedade poida manifestar o seu pluralismo natural e o pobo poida organizarse en liberdade en torno a aquelas opcións que máis se acheguen ás súas aspiracións. (...)*
6. *O Goberno, consciente da importancia do feito rexional, reconece a diversidade dos pobos integrados na unidade indisoluble de España.*

Adolfo SUÁREZ. Declaración programática. 15-7-1976 [castelán]

Doc.7. Lei para a Reforma Política, aprobada polas Cortes en novembro de 1976:

“Art 1º.1. A democracia no Estado español baséase na supremacía da lei, expresión da vontade soberana do pobo. Os dereitos fundamentais da persoa son inviolables e vinculan a todos os órganos do Estado(...)”.

Art.2º. 1. As Cortes compóñense do Congreso de Deputados e do Senado.

3. Os deputados do Congreso serán elixidos por sufraxio universal, directo e secreto dos españois maiores de idade”.

Doc.6. Logo da dimisión de Arias Navarro, o primeiro consello de ministros presidido por Suárez dá a coñecer o seu programa de goberno. Así o recolle o xornal El País (17 de xullo de 1976):

“<O Goberno ten o propósito de elevar á Súa Maxestade a recomendación de que (...) outorgue unha amnistía aplicable a delito de faltas de motivación política ou de opinión.> Con estas palabras pecha o Goberno a súa declaración programática, aprobada no Consello de Ministros. Na mesma declaración (...) o Goberno engade claramente a súa convicción de que <a soberanía reside no pobo e proclama o seu propósito de traballar colexiadamente na instauración dun sistema político democrático, baseado na garantía dos dereitos e liberdades cívicas, (...) e na aceptación do pluralismo real.> Tamén anuncia o Gabinete o seu propósito de convocar eleccións xerais antes do 30 de xuño de 1977”.

As primeiras eleccións democráticas e a Constitución de 1978

7. A aceptación polo PCE da bandeira e da monarquía

En tanto que representativa dese Estado que nos reconece, decidimos colocar hoxe aquí, na sala de reunións do Comité Central, ao lado da bandeira do noso partido, que segue e seguirá sendo vermella, coa fouce e o martelo, a bandeira do Estado español. (...) A bandeira non pode ser monopolio de ningunha facción política nin moito menos poderíamos abandonala aos que intentan facer uso dela para impedir o paso da ditadura á democracia.

Nós somos homes e mulleres que se axustan aos feitos. Os feitos que estamos presenciando son que baixo o goberno da Monarquía se está avanzando cara ao restablecemento das liberdades democráticas en España (...). Se a Monarquía continúa obrando dunha maneira decidida para establecer no noso país a democracia, estimamos que nunhas futuras Cortes o noso partido e as forzas democráticas poderían considerar a Monarquía como un réxime constitucional (...). Estamos convencidos de ser á vez enérxicos e clarividentes defensores da unidade do que é a nosa patria común.

COMITÉ CENTRAL DO PARTIDO COMUNISTA DE ESPAÑA. **Declaración**. 15-4-1977 [castelán]

9. As promesas de Suárez

Prometemos devolver a soberanía ao pobo español, e pasado mañá vaina exercer.

Prometemos normalizar a nosa vida política, xestionar a transición en paz, construír a democracia desde a legalidade, e cremos que, coas lóxicas deficiencias, o conseguimos.

Prometemos que todas as familias políticas puidesen ter un lugar nas Cortes, e o mércores poden logralo (...).

Non podo asegurar que se amañen rapidamente problemas que se veñen arrastrando desde hai moitos anos, aínda que a actual liberdade de expresión faga que aparezan como novos.

Non podo asegurarlles nada disto, porque somos un país con recursos limitados, con deficientes estruturas, con desigualdades irritantes e cunha lexislación que non se acomoda á realidade de 1977.

Pero se vostedes nos dan o seu voto, podo prometer, e prometo, que os nosos actos de goberno constituirán un conxunto graduado de medidas racionais e obxectivas para a progresiva solución dos nosos problemas.

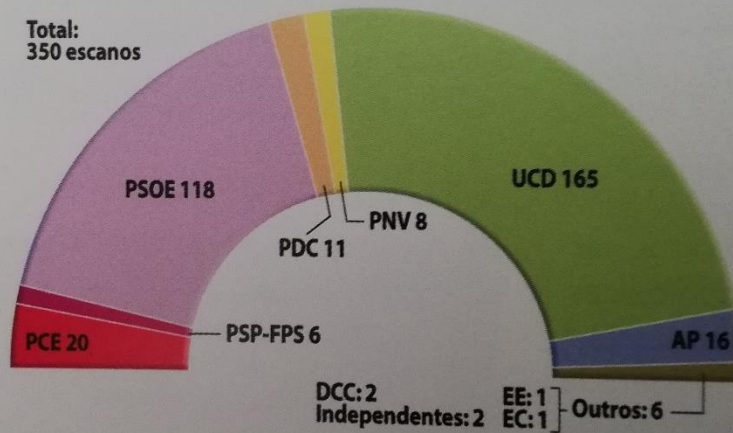
Adolfo Suárez González. 1932-

prometer, e prometo, intentar elaborar unha Constitución en colaboración con todos os grupos representativos nas Cortes, calquera que sexa o seu número de escaños. Podo prometer, e prometo, (...) dedicar todos os esforzos a lograr un entendemento social que permita fixar as novas liñas básicas que seguirá a economía española nos próximos anos. Podo prometer, e prometo, que os homes de Unión de Centro Democrático promoverán unha reforma fiscal que garanta, dunha vez para todos, que pague máis quen teña máis. Podo prometer, e prometo, un marco legal para institucionalizar cada rexión segundo as súas propias características.

Adolfo SUÁREZ. **Discurso** [televisado]. 13-6-1977 [castelán]

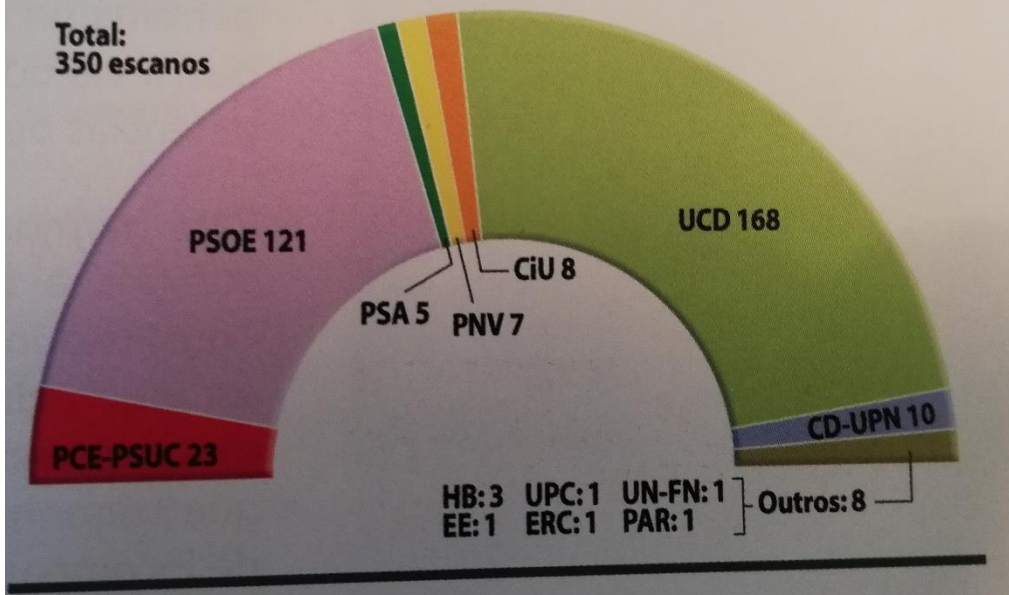
10. O Congreso dos deputados tras as primeiras eleccións democráticas do 15-6-1977

Total:
350 escaños

A crise da UCD e o golpe de Estado

16. Composición do Congreso de Deputados tras as eleccións xerais do 1-3-1979

21. A mensaxe real abortou o golpe

Ao dirixirme a todos os españois con brevidade e concisión, nas circunstancias extraordinarias que nestes momentos estamos vivindo, pido a todos a maior serenidade confianza, e fágolles saber que cursei aos capitáns xenerais das rexións militares, zonas marítimas e rexións aéreas a seguinte orde:

Ante a situación creada polos sucesos desenvolvidos no palacio do Congreso, e para evitar calquera posible confusión, confirmo que ordenei ás autoridades civís e á Xunta de Xefes de Estado Maior que tomen as medidas necesarias para manter a orde constitucional dentro da legalidade vixente. Calquera medida de carácter militar que, no seu caso, tivese que tomarse, deberá contar coa aprobación da Xunta de Xefes de Estado Maior.

A Coroa, símbolo da permanencia e unidade da patria, non pode tolerar en forma ningunha accións ou actitudes de persoas que pretendan interromper pola forza o proceso democrático que a Constitución votada polo pobo español determinou no seu día a través de referendo.

XOÁN CARLOS I. **Mensaxe** [emitido por radio e televisión, á 1,14 horas]. 24-2-1981 [castelán]

O rei Xoán Carlos na súa intervención televisada na madrugada do 24-2-1981.

A consolidación da democracia: os gobernos do PSOE

23. Composición do Congreso de Deputados nas eleccións da década socialista

Total: 350 escanos

